

Nie do pomyślenia

8 maja 1945 roku bezwarunkowa kapitulacja III Rzeszy Niemieckiej zakończyła II wojnę światową w Europie. Dla większości mieszkańców kontynentu zwycięstwo aliantów oznaczało wolność i pokój. Niestety jednak nie dla wszystkich. Dla obywateli tych państw, których terytoria w latach 1944–1945 zostały zajęte przez Armię Czerwoną w jej pościgu za Wehrmachtem, zwycięstwo to miało gorzki smak. Nie oznaczało bowiem odzyskania prawdziwej wolności.

Informacje o tym, jak w praktyce wygląda sowiecka polityka na wyzwolonych spod okupacji niemieckiej terytoriach Europy Środkowej i Wschodniej, poczynwszy od lata 1944 roku, coraz częściej docierały do przywódców zachodniego świata: prezydenta Stanów Zjednoczonych Franklina Delano Roosevelta i premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla. O ile ten pierwszy, bardzo już wówczas schorowany, koncentrował się przede wszystkim na sprawach ogólnoswiatowych, takich jak pokonanie Japonii i ustanowienie Organizacji Narodów Zjednoczonych, o tyle ten drugi był coraz bardziej zaniepokojony postawą dyktatora ZSRR Józefa Stalina. Zwłaszcza odkąd wiosną 1945 roku ostatecznie się okazało, że nie zamierza on przestrzegać ustaleń z konferencji wielkiej trójki w Teheranie i Jaltcie, a jego polityka faktów dokonanych coraz bardziej zagraża interesom Wielkiej Brytanii. Nie bez znaczenia była także świadomość stale wzrastającej potęgi Armii Czerwonej, która wkrótce po ostatecznym rozgromieniu Wehrmachtu miała stanąć naprzeciw znacznie od niej mniej licznych sił alianckich. W tej sytuacji premier Churchill wydał Połączonemu Sztabowi Planowania polecenie przygotowania planu prewencyjnego ataku na Związek Sowiecki, który otrzymał bardzo adekwatny kryptonim: *Unthinkable* (Nie do pomyślenia). I właśnie okolicznościom jego powstania, samemu planowi oraz jego późniejszemu losom, jest poświęcona książka brytyjskiego historyka Jonathana Walkera *Trzecia wojna światowa*, z polskim podtytułem: *Tajny plan wyrwania Polski z rąk Stalina*.

Podtytuł książki sugeruje, jakoby podstawowym celem operacji było przywrócenie Polsce pełnej wolności, jednakże w samym planie jest wyraźnie napisane, że jej cel to: „narzucenie Rosji woli Stanów Zjednoczonych i Imperium Brytyjskiego”. Oczywiście, gdyby się to udało, miało to oznaczać również „wyrwanie Polski z rąk Stalina”, choć byłoby to raczej rezultatem powodzenia operacji, a nie celem samym w sobie. Warto także zwrócić uwagę na to, że ewentualne rozpoczęcie III wojny światowej w „obronie Polski” (tak jak II wojny) miałyby dobry wydźwięk propagandowy, jednakże tak jak w przypadku podjęcia decyzji o wypowiedzeniu 3 września 1939 roku wojny Niemcom, pomoc Polsce byłaby tylko pretekstem. Zarówno Chamberlain, jak i Churchill, w swoich decyzjach kierowali się przede wszystkim

kim interesem Imperium Brytyjskiego, nawet jeśli oficjalnie głosili co innego.

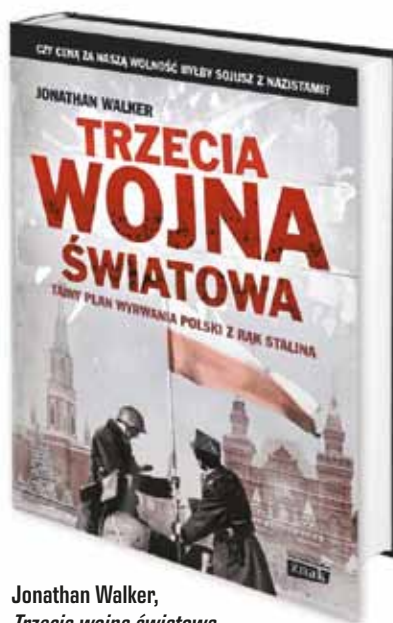
Główną osią książki jest opisanie, a raczej streszczenie na podstawie dokumentów zachowanych w Brytyjskim Archiwum Państwowym w Londynie samego planu *Unthinkable*. Trochę szkoda, że autor się nie pokusił o próbę własnej oceny szans samej operacji, a streścił tylko dostępne w tej sprawie oficjalne dokumenty. Bynajmniej nie chodziłoby o „historię alternatywną”, ale jedynie o rzetelną analizę na podstawie dostępnych dokumentów i literatury przedmiotu. Dlatego książka sprawia trochę wrażenie pójścia na łatwiznę. Co prawda, są ukazane kolejne powojenne miesiące, jednakże na podstawie lektury bardzo trudno stwierdzić, co przesądziło o niezrealizowaniu planu *Unthinkable* i czy w jakimkolwiek momencie był on w ogóle brany pod uwagę jako alternatywa dla prowadzonej faktycznie w dalszym ciągu polityki ustępstw wobec ZSRR.

Z perspektywy polskiego czytelnika najciekawsze powinny być te fragmenty książki, które bezpośrednio dotyczą spraw polskich i ewentualnego udziału Polaków operacji *Unthinkable*. O ile jednak to drugie zagadnienie w opracowaniu jest dosyć dokładnie opisane (na podstawie samego planu operacji), o tyle omówienie tego pierwszego wyraźnie kuleje. Jest to zaskakujące dlatego, że sprawami polskimi Jonathan Walker się zajął już kilka lat wcześniej (w 2010 roku opublikował pracę *Polska osamotniona: dlaczego wielka Brytania zdradziła swojego najwierniejszego sojusznika*), a także, jak wskazują na to przypisy, publikację książki poprzedził korespondencją z kilkoma polskimi historykami. Także polskie wydanie, jakby się mogło здаwać, zostało starannie przygotowane (konsultacja merytoryczna), a jednak w sprawach polskich w książce widać zaskakująco wiele usterek. Od błędnego rozwinięcia akronimu PKWN jako „Państwowy (sic!) Komitet Wyzwolenia Narodowego” po bardzo skrótowe, a przez to pełne błędów, opisanie polskiego podziemia po 1945 roku.

Dużą zaletą książki są zamieszczone w niej mapy ukazujące dwa warianty operacji *Unthinkable*. Niestety, tego samego nie można powiedzieć o wkładce ze zdjęciami wewnątrz książki. Ich dobór sprawia wrażenie przypadkowego i totalnie chaotycznego, mającego często bardzo niewiele wspólnego z treścią samej książki.

Na zakończenie pozwolę sobie zacytować jednego z pracowników brytyjskiego MSZ, który na wieść o planie *Unthinkable* stwierdził: „Jeśli Kreml dowie się, iż Wielka Brytania rozważa wojnę z ZSRR, będzie to najpewniejszy sposób na jej rozpętanie”. Patrząc z perspektywy siedemdziesięciu lat, wypada stwierdzić, że mimo wszystko dobrze, iż do tego nie doszło. A z samą książką, pomimo licznych jej mankamentów, warto się zapoznać, aby uświadomić sobie, że już na starcie zimna wojna mogła się przekształcić w gorącą. ❄️

Maciej Żuczkowski

Jonathan Walker,
Trzecia wojna światowa.
Tajny plan wyrwania Polski z rąk Stalina.
Znak, Kraków 2014, 280 s.